

În înțelegerea perspectivei mitologizante a epocii romantice o importanță deosebită o are analiza și raportul acestei perspective cu mitul, legenda și cu sensul acestora, care pot fi de sorginte cultă sau populară.

În legătură cu această perspectivă mitologizantă, istoriografia folosește denumiri, ca: “Vlad Țepeș. Între legendă și adevăr istoric”(Ștefan Andreescu), “Vlad Țepeș. Mit și realitate istorică” (Emil Stoian) etc., fără a-și defini explicit conceptele. De aceea considerăm necesară o analiză a acestor temeni și a conceptelor pe care le vehiculează, pentru a stabili dacă folosirea lor este justificată sau nu.

O încercare de defini mitul într-o manieră satisfăcătoare este extrem de dificilă din cauza multiplelor funcțiuni ale acestuia. V. Kernbach semnalează peste 500 de definiții care reprezintă “mai mult o acumulare teoretică de puncte de vedere decât o evoluție practică spre formularea unui postulat”¹. O definire clară este mult îngreunată, deoarece mitul a intrat în toate domeniile cunoașterii, ajungându-se ca orice idee acuzat ireală să fie decretată mit². Ba chiar și concretul imediat a intrat în sfera mitului (ex: mitul automobilului, al săpunului, al atomului etc.), ceea ce l-a făcut să decadă și mai mult, devenind un termen ce ține de rechizitele banalității³.

Pentru cel care studiază mentalitatea populară, “miturile sunt povestiri care beneficiază de o aprobare deplină” sau “miturile sunt depozitățile sociale ale adevărului”⁴.

Definițiile ar putea continua, deoarece, așa cum arăta și Eliade, mitul este o “realitate culturală extrem de complexă, care poate fi abordată și interpretată din perspective multiple și complementare”⁵. Marea majoritate a celor care s-au preocupat să dea o definiție mitului conchid că el este o povestire sacră, reală care s-a petrecut *illo tempore*⁶.

Mitul, prin degradare va ajunge în alte genuri minore, cum sunt basmele, legenda, fabula, anecdota, care sunt “istorii false”, deoarece în centrul acestora se află omul, eroul național, care prin fapte nobile devine salvatorul poporului său⁷.

Una din caracteristicile principale ale mitului constă în crearea de modele exemplare pentru întreaga societate. Se recunoaște aici o tendință general umană, de transformare a unei existențe în paradigmă și a unui personaj istoric în arhetip⁸. Legenda, apropiată ca formă de mit, este o narațiune cu țel explicativ sau un comentariu despre oameni și aspecte mai puțin obișnuite⁹.

Din considerațiile expuse mai sus se pot trage unele concluzii privitoare la caracterul de mit sau de legendă date interpretărilor acestui personaj, pentru că

¹ Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București 1989, p. 6.

² Lucian Blaga, *Despre mituri*, în *Opere IX*, București 1978, p. 364.

³ *Ibidem*, p. 366.

⁴ Mihai Coman, *Mitos și epos*, București, 1985, p. 49.

⁵ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, București, 1978, p. 14.

⁶ *Ibidem*, p. 6.

⁷ *Ibidem*, p. 9.

⁸ Mircea Eliade, *Mituri vise și mistere*, în *Eseuri*, București, 1991, p. 134.

⁹ Ion Șeulean, *Cuvânt introductiv la Maria Ioniță, Cartea Vălvelor*, Cluj-Napoca, 1982, p. 7.

miturile se dezvoltă și în funcție de atitudinea receptorilor care dau un anumit sens unui fapt sau eveniment istoric. Este cazul istoriografiei secolului al XIX-lea care interpretează evenimentele trecutului din perspectiva unei ideologii politice. Acest fapt se integrează într-un comportament mitic, ce se manifestă considerabil sub forma mitului politic¹⁰. De altfel, o ideologie politică își impune, ca urmare a urgențelor prezentului, problematica și eroii în măsură să o justifice și mai ales să o legalizeze. În realitate, secolul al XIX-lea parcurge o criză de legitimitate, societatea nu se recunoaște în cei ce o guvernează, în valorile și instituțiile acestora, așa încât puterea și tot ce are legătură imediată cu ea este perceput ca ostil, în neconcordanță flagrantă cu aspirațiile naționale¹¹. Criticarea societății prezente își caută justificarea în existența unui trecut "perfect", în care funcționa un pact între națiuni, stări sociale, iar monarhul domnește în armonie cu supușii săi. Ca urmare, ideologia acestei perioade stă sub semnul solidarității naționale, idealul fiind fericirea obștii pentru care individul trebuie să se sacrifice. Din această perspectivă, Vlad Țepeș apare ca un mare erou care și-a "sacrificat tot spre mântuirea țării de impunerea jugului străin"¹². Conceptele epocii sunt justiție, libertate, fraternitate, întrucât mobilele politicii în acel moment sunt emancipare, unire și independență. În această ordine de idei, elitele românești vor vehicula motive legitimize de proveniență populară (tradițională), la care se adaugă hiperbolizarea propriei istorii, o manieră istorizantă de fundamentare a necesităților prezentului. Acum se inventează mituri (sau pseudomituri, cum le numește Eliade), în plan european cel al progresului nestăvilit, iar în spațiul românesc istoria devine un fel de mit-istorie, în sensul sensibilității romantice, dominantă a timpului, ce perindă în fața poporului o galerie de situații ilustre aflate sub semnul hiperbolei. Vlad Țepeș, alături de alte personalități, devine un model. Aceste tipare trebuiau să convingă, să modeleze conștiințele prin adâncimea sentimentelor generate. Valorile exacerbate sunt adevărul, eroismul și libertatea, valori general umane, sunt eticul valabil și dorit pentru orice individ. Așa se explică notorietatea fulminantă a personajului în discuție într-un interval de timp relativ scurt, practic *crearea mitului în mediul românesc*.

Pornind de la surse externe - povestirile slavone, germane (mult edulcorate), cronicile bizantine și cele turcești, imaginea lui Vlad Țepeș a fost remaniată și generalizată prin intermediul literaturii sau manualelor¹³, și foarte probabil prin intermediul calendarelor publicate de diverse asociații culturale. În concluzie, ideologia romantică printr-un mit gata făcut, așa cum spune și Le Goff vis-à-vis de orice ideologie, a "constrâns realul să intre într-un cadru conceptual preconcepțu"¹⁴.

Din cele arătate mai sus rezultă că Vlad Țepeș devine în secolul al XIX-lea obiectul unui mit politic - idee susținută și de Daniela Constantinescu¹⁵-, creat pe o bază cultă și propagat în mod conștient în mase. Prin aceasta infirmăm teoria originii

¹⁰ Mircea Eliade, *Mituri vise și mistere*, p. 138.

¹¹ Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, Iași, 1997, p. 66.

¹² Apud Ion Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1986, p. 27 citează aserțiunea lui A. T. Laurian din *Manual de istorie a Românilor*, Iași 1853, p. 2-3; Acest mit al salvatorului s-a manifestat cu egală forță și pe plan european, mai ales în Franța veacului al XIX-lea. pe același fond al neconcordanței dintre opțiunile societății și oferta guvernaților, mit analizat din perspective multiple de către Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, Iași, 1997, p. 66-74.

¹³ M. C. Florentiu, *Noțiuni de istoria românilor*, ediția 17, București, 1886, p. 129-133.

¹⁴ Jacques le Goff, *Imaginarul medieval*, București, 1991, p. 7.

¹⁵ Daniela Constantinescu, *Vlad Țepeș și imaginea prințului ideal în societatea românească a secolului al XIX-lea*, în *Analele Universității București*, 1993/1994, p. 69-75.

populare medievale a mitului Vlad Țepeș alături de ipoteza doamnei Daniela Constatinescu. Această teorie a originii medievale a mitului este susținută, fără argumente convingătoare, de istoriografia românească a ultimelor trei decenii de dinaintea revoluției din decembrie 1989, precum și de Raymond T. Mc Nally în diverse articole și cărți apărute la noi sau în străinătate.

Tradiția orală având în centru imaginea lui Vlad Țepeș, chiar dacă a existat în timpul vieții sale, nu s-a păstrat până în secolul al XIX-lea. Este un fapt demonstrat că memoria populară nu reține un eveniment sau personaj istoric, mai mult de 2-3 secole. Și asta în cazul în care personajul istoric se apropie de un model mitic în tradiția populară. Memoria populară nu reține decât cu mare greutate faptele individuale, figurile autentice, atâta timp cât ele nu se substituie unui arhetip¹⁶. În tradiția folclorică românească nu s-a păstrat, nici măcar sub o formă distorsionată, vreun eveniment sau fapt mai important legat de domnia lui Vlad Țepeș. Cu alte cuvinte, figura autoritară a voievodului valah pătrunde din nou în tradiția orală odată cu secolul al XIX-lea. De acum putem vorbi, cu argumente, de nașterea unei tradiții orale *în mediul românesc*, prin intermediul Școlii romantice. Gândirea istoristă promovată de intelectualitate – preocupată să disloce imobilismele comunităților rurale – a fost străină lumii arhaice a satelor, care nu s-a putut imagina altfel decât în orizontul ciclicității: naștere-moarte, muncă-sărbătoare, prosperitate-foamete, marcate prin ritualuri creștine.¹⁷ În fapt, lumea rurală, tradițională este somată să iasă din starea sa organică, cum o numea Blaga, și să intre într-o lume a concretului, în istorie și politică, în virtutea unei ideologii. În acest context, apelul la istorie este maxim. Ea este chemată în primul rând să pregătească accesul maselor la cultură pe linia lansată încă de iluminiști, întreprinzând în acest scop o vastă operă educativ-didactică prin valorificarea surselor în manuale, scrieri relative la obiceiuri, tradiții populare etc. În al doilea rând istoria trebuia să arate lumii “cine sunt moldo-vlahii și ce au făcut ei în vremurile trecute”¹⁸.

Pe acest fond de preocupări ale lumii moderne, prin apelul dovedit în cele din urmă decisiv al literaturii, poeziei și chiar picturii se naște mitul politic Vlad Țepeș. Este interesant de remarcat că abia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea datează și primele reprezentări picturale dedicate voievodului de către Theodor Aman. Chipul său este convențional, deoarece cele două tablouri – “Vlad Țepeș și solii turci” și “Boierii surprinși la ospăț de trimișii lui Vlad Țepeș”, au fost realizate înainte de a se descoperi portretul oficial al voievodului păstrat în castelul de la Ambras.

Revenind la tradiția orală, amintim că primele legende au fost culese și publicate de Petre Ispirescu (1837-1880) într-o formă prelucrată¹⁹. Ele nu sunt altceva decât dezvoltări ale povestirilor slavone și parțial ale celor germane (povestea țiitoarei mincinoase și a boierului cu nas subțire), pe care autorul le-a cunoscut²⁰. Cele 9 povestioare ale sale au fost publicate postum de către Lecca Morariu la Cernăuți în 1935²¹. Culegerile de legende ale lui Ispirescu întâlnesc un ecou al literaturii și istoriografiei reflectate în lumea satelor, pe care îl îmbunătățește.

¹⁶ Mircea Eliade, *Mituri, vise și mistere*, p. 43.

¹⁷ Claude Karnoouh, *Românii. Tipologie și mentalități*, București, 1994, p. 91.

¹⁸ Alexandru Zub, *În orizonturile istoriei*, Iași, 1994, p. 145, citează celebra aserțiune din 1837 a lui Mihail Kogălniceanu.

¹⁹ Petre Ispirescu, *Povestiri despre Vlad Vodă Țepeș*, în *Opere* II, București, 1979, p. 280.

²⁰ *Ibidem*, în *Opere*, p. 68; se deduce din context.

²¹ Radu Florescu, *The Dracula Image in Works of Ispirescu and Rădulescu Codin*, în *Cahiers roumain d'études littéraires*, nr. 3/1977, p. 31.

Mitul Vlad Țepeș este răspândit în popor începând cu prima jumătate a secolului al XIX-lea și masiv la mijlocul secolului, iar Ispirescu culege legendele în a două jumătate a secolului, deci memoria colectivă mai păstra încă amănunte semnificative în acest interval de timp relativ scurt, deci nu putea fi vorba de o tradiție orală medievală, așa cum susține Radu Florescu²² sau Georgeta Ene²³.

C. Rădulescu Codin, un alt pasionat culegător de folclor, publică în 1910 câteva legende, în parte asemănătoare cu cele culese de Ispirescu: "Construirea cetății Poenarii", "Fuga lui Vlad Țepeș în Transilvania după 1462" etc²⁴. Acestea apar mai fidel redată, întrucât păstrează în limbaj culoarea locală și nu sunt deloc dezvoltate literar, fapt ce ar pleda pentru o mai sigură autenticitate²⁵. În legendele culese de Codin, amănuntele istorice sunt mult mai puține și mai estompate, deoarece culegerea e mai târzie decât a lui Ispirescu. E posibil ca memoria populară să fi pierdut cu timpul amănuntele concrete.

Referitor la operele de folcloriști ale lui Ispirescu și C. R. Codin, Radu Florescu, unul din susținătorii cei mai fervenți a unei tradiții orale concentrată pe figura lui Țepeș, veche de peste 500 de ani, remarcă că aceștia nu au făcut decât să aducă deservicii cercetărilor actuale, întrucât nu au avut o metodă științifică și, mai mult în cazul lui Ispirescu, tradiția populară a fost anexată ficțiunii literare, iar C. R. Codin a folosit și legende culese la mâna a doua de la preoți din sate²⁶. Cecetările efectuate de Institutul de Etnografie și Folclor din București în zona Argeșului au dat la iveală numeroase variante ale povestirilor culese de Codin și Ispirescu. Ele nu sunt decât variante ale legendelor cunoscute, dovadă că imaginația și-a spus cuvântul. Se mai păstrează acea motivație moral-didacticistă din finalul povestirilor.

Cele peste 25 de povestiri (6 variante ale legendei construirii cetății Poenari, 3 variante ale originii numelui de Țepeș, 2 legate de arderea leneșilor etc.) înregistrate pe bandă magnetică, culese de Georgeta Ene²⁷ (fără un chestionar prestabilit), duc la concluzia opinată de Radu Florescu că acest prinț a fost mai important în ochii poporului chiar decât Mihai Viteazul²⁸, fără a preciza despre care epocă este vorba.

Portretul rezultat din toate aceste povestiri este evident unul pozitiv și furnizează varianta modernă a istoriei lui Țepeș, axată pe două coordonate: lupta antiotomană încununată de succes și latura justițiară cu nelipsitul ei simbol, țepa; varianta se conservă cu succes și pentru istoriografia secolului XX. În concluzie, se produce o mitizare a lui Țepeș, atât în lumea cultă, de ordin politic, cât și o integrare în universul mitic rural, legată de vechile culte ancestrale eroice, etice. În ambele cazuri se produce o mitizare în epoca modernă, bazată pe legendele și izvoarele prelucrate și răspândite de cultura elită.

CAMELIA CIORTEA

²² *Ibidem*, p. 28-34 și în Radu Florescu and Raymond McNally, *Dracula Prince of many faces*, U. S. A., 1989, p. 213-214.

²³ Georgeta Ene, *Romanian Folklore about Vlad Țepeș*, în *Revue d'études sud-est européennes*, nr. 2/1977, p. 581-590.

²⁴ C. Rădulescu Codin, *Legende, tradiții și amintiri*, București, 1910, p. 60-65.

²⁵ Daniela Constantinescu, *Op. cit.*, p. 70.

²⁶ Radu Florescu, *The Dracula Image in the Works of Ispirescu and Rădulescu-Codin*, p. 31-32.

²⁷ Georgeta Ene, p. 582.

²⁸ Radu Florescu, *The Dracula Image in the Works of Ispirescu and Rădulescu-Codin*, p. 32.

VLAD ȚEPEȘ – POLITISCHE MYTHOLOGIE (Zusammenfassung)

Nach mehreren Jahrhunderten vollkommenen Vergessens zeichnet die romantische Geschichtsschreibung, ausgehend von äußeren Quellen (den slawischen und deutschen Erzählungen, den byzantinischen und türkischen Chroniken – ein neues Porträt des Wojewoden Țepeș, mit vorwiegend positiven Zügen, ein Bild, das bis heute unverändert blieb. Die Ideologie des 19. Jahrhunderts setzte, infolge der Erfordernisse der Gegenwart, Helden und Problemstellungen durch, die sie rechtfertigen und besonders legalisieren sollten. Das Ideal war das Glück der Gemeinschaft, für das sich der einzelne opfern sollte. Aus dieser Sicht erscheint Vlad Țepeș als ein großer Held, „der alles opferte für die Errettung des Landes vor dem fremden Joch“. Die Geschichte wird zu einer Art Mythos-Geschichte, das vor die Augen des Volkes eine Reihe glänzender Situationen führt, die unter dem Zeichen der Hyperbel stehen. Somit wird Țepeș, in einer recht kurzen Zeitspanne zu einem „großen Modell“, einem politischen Mythos von strahlender Berühmtheit.

Eigentlich findet sowohl eine politische Mythisierung Țepeșs, in der Welt der Gebildeten, als auch seine Eingliederung in die mythische rurale Welt statt, in Verbindung mit den alten ursprünglichen, heldenhaften, ethischen Kulturen.